

پدید آورندگان کتاب‌های تصویری در کرواسی

O نوشتهٔ رانکا جاوور*
O ترجمهٔ شقایق قندهاری
O منبع ۲۰۰۲ - Book bird

کتاب، این سند مکتوب و سرچشمه و منبع اطلاعات، از نخستین روزهای پیدایش خود علاوه بر واژگان و عبارات، تصاویر را نیز در خود حفظ کرده است. سالیان سال است که کتاب‌ها توسط متخصصان و اساتید هنرهای زیبا تصویرگری و مزین می‌شوند. روزگاری بود که خالقان آثار هنری و تصاویر کتاب‌ها، هنرمندانی ناشناخته و گمنام بودند، اما امروزه آن‌ها هم به عنوان خالقان هنرمند آثار هنری، صاحب حقوق خاصی هستند و در کنار نویسندگان از

ارج و منزلت خاصی برخوردارند. «تومی اونگیرر»، هنرمند فرانسوی برندهٔ جایزه تصویرگری آندرسن در سال ۱۹۹۸، در مصاحبه‌ای موقعیت تصویرگران بزرگ، به خصوص کسانی را که کتاب‌های تصویری خلق می‌کنند، به خوبی بیان کرد. وی در مصاحبهٔ خود، درخصوص تصویرگران گفت: «اگر از من بپرسند که حرفه‌ام چیست، می‌گویم که من کتاب‌ها را به وجود می‌آورم. البته من می‌توانم بگویم که هنرمندم، طراحم، روزنامه‌نگارم و علاوه بر این‌ها داستان هم می‌نویسم، هم‌چنین می‌توانم بگویم من یک نویسنده هستم. اما نه، من کتاب‌ها را به‌وجود می‌آورم.»

کتاب‌های کودک کشور کرواسی هم در حیطه کتاب‌های تصویری، چنین دوران توسعه و تحولی را پشت سر گذاشته است. در واقع، ابتدا همانند سایر نقاط جهان، تصویرگران کرواسی هم کاملاً ناشناخته بودند. در طول این دوران حتی خود نویسندگان کتاب‌ها هم گمنام بودند و هیچ‌کس به درستی آن‌ها را نمی‌شناخت. برای نمونه می‌توان به موردی اشاره کرد: در سال ۱۷۹۶، کتابی به نام «رابینسون جوان» در این کشور به چاپ رسید که بازنویسی رمان «رابینسون کروزو»، اثر دانیل دفو بود. البته ابتدا نویسنده‌ای آلمانی به نام «جو آکیم هاینریچ کمپ»^۱، این اثر ادبی را بازنویسی کرد که در مرحلهٔ بعد، ترجمهٔ این بازنویسی توسط «آنتون ورائیک»^۲ در کشور کرواسی به بازار کتاب راه یافت. این اثر توسط یکی از تصویرگران هنرمند ناشناس کرواسی تصویرگری شد.

در انتهای قرن هجدهم و در نیمهٔ اول قرن نوزدهم بود که ناشران کرواسی، از تصاویر چاپی موجود در بازار، برای انتشار آثار خود استفاده کردند به طوری که تصاویر موجود، هم در کتاب‌ها و هم در نشریات منتشر شد. برخی از این تصاویر بسیار پرزرق و برق بودند و از نظر هنری کیفیت بالایی نداشتند، اما برخی از تصاویر بسیار ارزشمند بودند. انجمن پیشرفت و ارتقای ادبیات کودکان در سال ۱۹۲۲، کتاب «پیتر پن در کینسینگتون»^۳، نوشتهٔ «جی. ام. باری»^۴ را با تصاویر بسیار خلاق و بکر هنرمند انگلیسی،

ولادیمیر کرین، به دلیل توانایی‌های خود در زمینهٔ خلق تصاویر و آثار هنری کتاب، نقاشی، تصویرگری و حتی لیتوگرافی و سرپرستی و نظارت بر کارهای گرافیکی بسیار مطرح بود. او دوره‌های آموزش خود را در وین و لندن پشت سر گذاشت و چند سالی برای نشریات انگلیسی کارهای هنری گوناگونی انجام داد. وی در کرواسی با طراحی گرافیکی کتاب‌ها و مجلات سر و کار داشت. کرین در حوزهٔ کتاب‌های کودکان، تعدادی از کتاب‌های مطرح چاپ کرواسی، مثل مجموعه افسانه‌های برادران گریم، افسانه‌های آندرسن، «سفرهای گالیور»، اثر معروف «جاناتان سوئفت» و نیز «داستان‌های عهد قدیم»، نوشتهٔ نویسندهٔ معروف کرواسی «ایوانا برلیک مازورائیک»^۵ را تصویرگری کرد.

از آن جایی که این آثار بارها تجدید چاپ شده‌اند، ردپای تصویرگری کرین را به راحتی می‌توان دید، به طوری که تأثیر ویژگی‌های تصویرگری‌های کیومن، هنوز هم به چشم می‌خورد. هم‌چنین کرین را به عنوان طراح آلبوم‌های منحصر به فرد لیتوگراف‌های کرواسی می‌شناسند.

آندریا مورویک، نخستین خالق کتاب‌های کمیک استریپ (فکاهی مصور) در کرواسی است. وی علاوه بر کتاب‌های زیادی که در این حیطه خلق کرده (بیش از صد عنوان) به طراحی پوستر،

کاریکاتور و طرح‌هایی برای نشریات و روزنامه‌ها هم پرداخته است. مورو ویک بر اساس رمان معروف «مواظب دست‌های سنج باش»، نوشته «آگوست سنوا»^{۱۳} که یکی از بهترین نویسندگان قرن نوزدهم کرواسی است، کمیک استریپی خلق کرده که به صورت پاورقی در نشریه‌ای در کرواسی چاپ شده است. علاوه بر این‌ها مورو ویک در طراحی جلد و تصویرگری کتاب‌های کودک کرواسی نیز بسیار فعال بود، به طوری که کارهای هنری و تصویرگری‌های وی، در میان آثار هنری خلق شده این کشور، از اهمیت خاصی برخوردار است. طرح‌های جلد منحصر به فرد وی، توجه مخاطبان کودک و نوجوان را چنان جلب می‌کند که آن‌ها بلافاصله به مطالعه محتوای آن کتاب هم علاقه‌مند می‌شوند.

در دو دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، نگارش کتاب برای کودکان و نوجوانان، در کشور کرواسی جایگاه روشنی پیدا کرد. از دهه ۱۹۵۰ به بعد، در حدود صد تصویرگر (و یا حتی بیشتر) مشغول خلق و عرضه تصاویر ارزشمند در کتاب‌های مصور نوجوانان بوده و هستند. در واقع بیشتر افراد موفق و فعال در هنرهای زیبا، حداقل یک بار توانایی خود را در تصویرگری کتاب‌های کودکان محک زده‌اند که در این میان می‌توان به نقاشان فارغ‌التحصیل مدارس عالی، کاریکاتوریست‌ها و نقاشان بداهه‌پرداز و تجربی اشاره کرد.

شاید با این توصیفات بتوان گفت که ویژگی‌های کلی محیط هنری کشور کرواسی را به خوبی می‌توان در کتاب‌های مصور کودکان و نوجوانان مشاهده کرد. از آن جایی که در «زاگرب»، مدرسه آموزش هنر تصویرگری و یا حتی بخشی برای آموزش این حوزه در مدرسه عالی هنرهای زیبا در نظر گرفته نشده، بیشتر هنرمندانی که کار تصویرگری انجام می‌دهند، این کار را در حاشیه فعالیت‌های خود قرار داده‌اند و تنها تعداد بسیار اندکی از این هنرمندان، به طور بسیار جدی و متمرکز در این حوزه فعالیت می‌کنند. با نگاهی دقیق به کتاب‌های مصوری که در طول چند سال اخیر در این کشور چاپ شده، به راحتی می‌توان دریافت که تعدادی از تصویرگران، با احساس تعهدی پایدار نسبت به تصویرگری کتاب‌های کودک و نوجوان، همواره در این زمینه فعالیت داشته‌اند. نخستین جایزه تصویرگری کتاب کودک کرواسی، در سال ۱۹۶۷ پایه‌گذاری شد. این جایزه که «جایزه گریگور ویتز»^{۱۴} نام دارد، هر ساله به بهترین نویسنده و تصویرگر کتاب کودک و نوجوان اهدا می‌شود. ذکر این نکته ضروری است که این جایزه، هم زمان با شکل‌گیری مراسم کتاب سال سایر کشورهای اروپایی شکل گرفت. مثلاً جایزه تصویرگری آندرسن و نمایشگاه تصویرگری کتاب کودک بولونیا، هر دو در سال ۱۹۶۶ بنا شدند و به دنبال آن، در سال ۱۹۶۷ نمایشگاه دو سالانه تصویرگری براتیسلاوا، (BIB) پایه‌گذاری شد. نسل تصویرگران که از ۵۰ سال پیش مشغول فعالیت هستند، در خلاقیت و جاذبه کتاب‌های کودکان و کتاب‌های مصور این گروه سنی، مهم‌ترین سهم را دارند. فعالیت و خلاقیت‌های هنری تعدادی از تصویرگران بسیار برجسته کرواسی در این حوزه موجب تقویت فضای نشر کرواسی شده است.

«ویلیکو گیلیها سلان»^{۱۵} (۱۹۱۲-۷۹)، حس و تعهد خاصی نسبت به کتاب کودک و تصویرگری کتاب‌های کودکان در ذهن خود داشت. وی به خلاقیت‌های هنری خود کودکان و نحوه انتقال افکارشان از طریق آثارشان علاقه زیادی داشت و از همین رو، نقاشی‌های کودکان را با دقت بررسی می‌کرد. او در مقاله‌ای که در آن به نقش و اهمیت تصویرگری پرداخته بود، روی این ضرب‌المثل بسیار معروف تأکید خاصی داشت: «یک تصویر (و یا حتی عکس) ارزشی معادل ده هزار واژه دارد.» هم‌چنین، به اعتقاد وی «کتاب مصور کتابی است که به زبان تصویر نوشته شده است.» سلان موفق شد در زمان حیات خود، یک روزنامه مصور کودکان به نام «رادوست»^{۱۶} راه بیندازد و جالب است که این روزنامه از بیش از پنجاه سال پیش تاکنون، هم‌چنان منتشر می‌شود و با چاپ آثار تصویرگران جوان، نقش به‌سزایی در تشویق آن‌ها داشته است. گیلیها سلان توانست کتاب‌های مصور متعددی را در زمان حیات خود

تصویرگری کند. او نخستین برنده جایزه تصویرگری «گریگور ویتز» بود. درحقیقت، می‌توان گفت که روزنامه «رادوست»، از آغاز انتشار خود تا امروز نقشی شبیه یک دانشکده برای تصویرگران کرواسی برعهده داشت. با سابقه‌ترین تصویرگر کرواسی، جزو همان کسانی است که با کار در این روزنامه توانست خلاقیت خود را در زمینه تصویرگری کتاب کودک پرورش بدهد. «میلادن وزا»^{۱۷} (متولد ۱۹۱۶)، بیش از ۵۰ سال برای رادوست کار تصویرگری انجام داد.

یکی دیگر از تصویرگران با سابقه کرواسی، «سیوجتاجوب»^{۱۸} (متولد ۱۹۲۵) است که آموزش‌های هنری خود را در دانشگاه پشت سر گذاشت و کاندیدای دریافت جایزه تصویرگری آندرسن، در سال ۲۰۰۰ شد. وی مجموعه افسانه‌های «برلیک مازورانیک» را در طول یک دهه، به سبک مینیاتوری منحصر به فرد خود، تصویرگری کرد و مجموعه آثار نویسندگان را با کار ماندگار هنری خود مصور ساخت.

«دانیکا روشران»^{۱۹} (متولد ۱۹۲۶)، در دهه ۱۹۵۰ به تصویرگری روی آورد. او بیش از صد عنوان کتاب تصویرگری کرد که این رقم تعدادی از کتاب‌های معروف مصور جهان، آثار کلاسیک کشور کرواسی و حتی برخی از آثار معاصر را دربرمی‌گیرد. اگرچه هرچند کارهای تصویرگری وی برای مجموعه آثار نویسندگان، به طور شایسته در کرواسی مورد قدردانی و ستایش قرار نمی‌گیرد، هم‌چنان چاپ می‌شود.

«ایویکا آنتولیک»^{۲۰} (متولد ۱۹۲۸)، در سال ۱۹۹۶ کشور کرواسی را برای نخستین بار کاندیدای دریافت جایزه آندرسن کرد. کارهای تصویرگری وی روی مجموعه آثار نویسندگان، غنی و پربار است و بیش از یک ربع قرن تصویرگری این کشور را تحت پوشش قرار می‌دهد. آثار هنری این تصویرگر، مجسمه‌ساز، خالق کارهای چاپی نو و طراح مجموعه آثار تحت‌تأثیر محیط

تصویرگر کتاب‌های کودکان شد. هم‌چنین او با تعدادی از نشریات کودک و نوجوان هم همکاری کرده و حدود ۳۰ عنوان کتاب برای کودکان تصویرگری کرده است. او تاکنون دوبار آثار خود را در نمایشگاه براتیسلاوا به معرض نمایش عمومی گذاشته است. جوناکوویک، برای تصویرگری رمان «ماجراهای شگفت‌انگیز لاپیک دانش‌آموز» (چاپ ABC، سال ۱۹۹۸) موفق شد جایزه گریگور ویتز را به خود اختصاص بدهد. او جزو کاندیداهای دریافت جایزه افتخاری IBBY در سال ۲۰۰۰ شد.

اسجتلان جوناوویک که هنرمند مطرحی در سطح بین‌المللی به شمار می‌آید، فارغ‌التحصیل مدرسه عالی هنرهای زیبای میلان است. وی در نمایشگاه‌های داخلی و خارجی متعددی حضوری فعال داشته و آثار تصویرگری او بارها در نمایشگاه بولونیا به معرض نمایش گذاشته شده است. وی به سبب تبحر خود در حرفه‌اش، برای بسیاری از ناشران اروپایی هم به کار تصویرگری پرداخته است و حتی موفق شد با ناشر مطرحی به نام «بوهم»^{۲۶} در زوریخ همکاری و در مجموع نه جلد کتاب برایش تصویرگری کند. جوناوویک برای تصویرگری کتاب‌های «جادوی زیبایی» و «جادوی نیکی»، نوشته «میرا کیرا جکیک بئوتز»^{۲۷} جزو برندگان جوایز تقدیری IBBY در سال ۱۹۹۸ شد. با بیان مختصر وضعیت تصویرگری کتاب کودک در کرواسی، می‌توان به میزان پیشرفت و رونق این هنر در کرواسی پی برد. به‌گونه‌ای که امروزه رقابت تصویرگران این کشور، با تصویرگران سایر کشورهای اروپایی به خوبی مشهود است.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- Tomi Ungerer
- ۲- Joachim Heinrich Campe
- ۳- Antun Vranic
- ۴- Peter Pan in Kensington
- ۵- J. M. Barrie
- ۶- Arthur Rackham
- ۷- Kugli
- ۸- Mirko Breyer
- ۹- Croatian Literary Educational Union
- ۱۰- Vladimir Kirin
- ۱۱- Andrija Maurovic
- ۱۲- Ivana Brlic-Mazuranic
- ۱۳- August Senoa
- ۱۴- Grigor Vitez Prize
- ۱۵- Vilko Gliha-Selan
- ۱۶- Radost
- ۱۷- Mladen Veza
- ۱۸- Cvijeta Job
- ۱۹- Danica Rusjan
- ۲۰- Ivica Antolcic
- ۲۱- Vojo Radojic
- ۲۲- Ivan Vitez
- ۲۳- Nevenka Macolic
- ۲۴- Pika Voncina
- ۲۵- Svjetlan Junakovic
- ۲۶- Bohem Press
- ۲۷- Mira Krajcic-Beutz

روستایی‌ای است که وی در آن بزرگ شده است. آثار وی تاکنون جوایز متعددی را در کشور کرواسی به خود اختصاص داده است. علاوه بر آن، وی در نمایشگاه‌های تصویرگری بین‌المللی که در توکیو، پراگ و سایر شهرها برگزار شده، شرکت فعال داشته است. «ووگو رادوچکیک»^{۲۸} (متولد ۱۹۳۰)، علاوه بر نقاشی، مجسمه‌سازی، چاپ و طراحی، به کار تصویرگری کتاب‌های درسی و کودک هم می‌پردازد. او آثار خود را در نمایشگاه‌های داخلی و خارجی مختلفی به معرض نمایش گذاشته و موفق به دریافت جوایز بسیاری برای کتاب‌های مصور خود شده است. علاوه بر این، او برای کشورهایی مثل آلمان و اتریش نیز کار تصویرگری انجام داده است و کاندیدای دریافت جایزه تصویرگری آندرسن، در سال ۲۰۰۲ شد.

گفتنی است که نخستین کتاب مصور کشور کرواسی، در دهه ۱۹۸۰ به چاپ رسید. مؤلف و تصویرگر این کتاب «ایوان ویتز»^{۲۹} (متولد ۱۹۴۰) بود؛ اگرچه او خودش را در درجه اول یک تصویرگر حرفه‌ای می‌پندارد. درواقع، او را یکی از برجسته‌ترین تصویرگران معاصر کرواسی می‌دانند. وی در سال ۱۹۹۸، کاندیدای دریافت جایزه آندرسن شد. او علاوه بر کتاب‌های مصور کودکان، تعدادی از کتاب‌های درسی را هم تصویرگری و در برخی از نمایشگاه‌های بین‌المللی مهم شرکت کرده است.

«نونکا ماکولیک»^{۳۰} (متولد ۱۹۴۲)، علاوه بر تصویرگری، نقاشی و طراحی گرافیکی هم انجام می‌دهد و یکی از مطرح‌ترین مربیان آموزش هنر کرواسی است. از سال ۱۹۸۶ تاکنون، وی بیش از ۳۰ کتاب کودک را تصویرگری کرده و برای دو جلد از کتاب‌ها جایزه دریافت کرده است. هم‌چنین، وی در نمایشگاه‌های دوسالانه ۱۹۹۵ و ۱۹۹۷ شرکت فعال داشت.

نسل جوان تصویرگران کرواسی، افرادی مثل «پیکا ووسنیئا»^{۳۱} (متولد ۱۹۶۱) و «اسجتلان جوناکوویک»^{۳۲} (متولد ۱۹۶۱)، را در برمی‌گیرد پیکا وویستاپس، از فارغ‌التحصیلی از مدرسه عالی هنرهای زیبای «زاگرب»،

*رانکا جاوور، استاد ادبیات جهان و مورخ هند است. او در کتابخانه شهر زاگرب، رئیس واحد کتاب‌های کودکان و نوجوانان است.